

Üstün zekalı olmak yetmez

Bir çocuğun doğuştan üstün zekâlı olması, yaratıcının bir lütfu... Bu yeteneği bulup geliştirmek ise, ailelere düşüyor. Çünkü üstün zekâ da, işlenmezse kısa sürede kaybolup gidebilir...

Adam Olacak Çocuk / Ayşegül Aydoğan

Einstein, Newton, Edison, Stephen Hawking, Beethoven...

Üstün zeka ve yetenekli dediğimizde akla gelen ilk isimler. Kimileri onlar gibi bilim dünyasına isimlerini altın harflerle yazdırıp nesilden nesile ulaşan buluşlara imza atma şansını buluyor. Kimileri ise binlercesi arasında, fark edilemeden kaybolup gidiyor. Pek çok kişinin ilgisini çeken ‘Üstün zeka, üstün yetenek nedir, nasıl anlaşılır, özellikleri nedir?’ gibi soruların cevabını, çocuk Psikiyatrisi **Dr. Osman Sabuncuoğlu**’na sorduk:

Üstün zeka nedir?

Normalin üstü, yüksek zeka diye tanımlanır. Tüm insanlar arasında en ileri noktada olanlardır. IQ olarak 90’ın üstü normal, 135’in üzeri üstün zekadır.

Genetik mi?

Tabii genetik etki var. Ancak dış dünyayla etkileşimi de önemli. Çocuk çok ileri zekayla dünyaya gelebilir ama yetiştirildiği ortam, yaşadıkları, geçirdiği hastalıklar kişiyi zeka açısından kötü bir duruma getirebilir.

Üstün zeka nasıl anlaşılır?

Çocukta 0 - 6 yaş gelişimi hızlıysa, yani yaşına göre daha çabuk yürüyor, hızlı öğreniyor, erken konuşuyor, insanlarla ilişkiyi erken kurabiliyorsa, konu ve kavramları çok kısa sürede ve yaşının ilerisinde anlama becerisi gösteriyorsa ileri zekâdan bahsedebiliriz. Okul döneminde ise örneğin ilkökul 3. sınıf öğrencisi ama abisinin matematik problemlerini çözüyorsa bu ipucu olabilir.

...Yeteneği için fırsat gerek

Üstün - özel yetenek nedir?

Belli bir alanda diğerlerinden farklı kavrama, hızlı ilerleme ve farklılık göstermektir.

Tesadüfen mi ortaya çıkar?

Örneğin çocuğun müziğe çok büyük bir yatkınlığı olabilir. Ama evde bir enstrüman yoksa yeteneği ortaya çıkmaz. Çok iyi satranç oynayacak kapasitesi olabilir ama hiç oynamazsa bu yeteneğini anlayamazsınız. Üstün yeteneklerini ortaya çıkarmak için daha ayrıntılı bir yaklaşım ve imkan sağlamalı.

Erken okuma yazma, zeka belirtisi mi?

Tabii ileri zeka göstergesi sayılabilir. Ancak çok erken okuyan yazan bazı çocuklarda içe kapanıklık, hafif otistik belirtiler görülüyor. Okuyor ama yalnızca bir şifreyi çözmüş oluyor. Başka bir alanda kayıpları, eksikleri oluyor, örneğin sosyal ilişkilerde. Diğer çocuklardan uzak kalıyor. Ancak disleksi gibi öğrenme bozuklukları nedeniyle IQ’su yüksek olsa da geç okuyup yazanlar var.

...Zeka ayrı yetenek ayrı

Üstün yetenek ve zekâ birlikte mi olur?

Her zaman değil. Örneğin çok parlak müzik yeteneği olan birinin çok ileri düzeyde zekası olmayabilir.

Nelere üstün yetenek diyemeyiz?

Örneğin yazarlıkla ilgili üstün yetenekten bahsedilemez. Çünkü birikim işidir. Ya da Mozart bir günde konçerto besteledi. Çok çalışın biriydi.

Bu çocuklara nasıl yaklaşmalı?

Üzerlerine çok düşülmemelidir. Süper çocuk yaratmak için aşırı çaba gösterilmemelidir. Yaşlılarından daha ileri gittiği bir potansiyeli varsa o alanda desteklenmelidir. Çocuk üstün olan özellikleri nedeniyle yaşlılarından soyutlanmamalıdır. Üstün zeka ya da yetenek herşeyi garanti etmiyor. Bazıları keşfedilmeyip kaybolup gidiyor.

Çocuğunuz özel mi?

Çocuğunuz aşağıda sayılan yeteneklerin büyük çoğunluğuna sahipse, onun üstün zekalı olduğu ya da en azından doğuştan özel yeteneklerle donatılmış olduğu söylenebilir. Ancak bu kararı, yine de özel testler sonucu uzmanlar verir:

- Yeni fikirleri çok çabuk algılayabilme, kabul edebilme, bilinmeyeni araştırma isteği, güçlü sezgilere sahip olma, dikkatli, meraklı olma.
- Öğrenmeyi, zihinsel uğraşılarda bulunmayı ve problem çözmeyi sevmek.
- Sebep sonuç ilişkilerine meraklı olma, öğrendiklerini uygulayabilme ve gerçeği keşfetmeyi sevmek, yeni bir takvim ya da alfabe geliştirme.
- Bir kez karşı karşıya kaldığı bir malzemeyi akılda tutma.
- Kelime bilgisinin çeşitliliği, kendini kolaylıkla ayrıntılı olarak ifade edebilme, farklı konularda derin bilgi edinebilme.
- Araştırmacı olma, yüksek not alma isteği ve dış yaptırımlara bağlı olmayan bir öğrenme isteğine sahip olma.
- Eleştirel düşünme yeteneğine sahip ve şüpheli olma, fikirleri kendine kanıtlama gereksinimi duyma.
- Yaratıcı ve mucit olma ve beyin fırtınası yapmayı heyecanlı bulma.
- Sonucu görmek uğruna bir konuya yoğunlaşma konusunda kararlı olma.
- Duyarlı olma, kendini karşısındakinin yerine koyarak onun duygularını anlama.
- Enerjik, uyanık ve istekli olma, yeni bir üretimde bulunurken yoğun çaba ve çalışmalara girme.
- İş ve çalışmada bağımsız olma, yalnız çalışmayı sevmek.
- Çok yönlü olma, değişik hobi ve becerileri denemekten hoşlanma.
- Arkadaş canlısı olma, dışa açık, sosyal olma.

Peki siz nasıl bir anne babasınız?

Çocuğun doğuştan gelen zekasının yanı sıra, zihin gelişiminde anne ve babanın ebeveynlik tarzı da büyük önem taşıyor. Yetersiz öğrenmenin en önemli nedeninin pasiflik olduğunu vurgulayan Psikolog Reuven Feuerstein'e göre, çocukta zekayı zenginleştirmek için ebeveynlerin bazı soruları kendilerine sorması gerekiyor. Aşağıdaki soruların yanıtlarının 'evet' olması durumunda gerçekten çocuklarınızın gelişimi için çaba gösterdiğiniz söylenebilir.

- Çocuğunuzun etkinliklerde aktif olmasını sağlıyor musunuz?
- Öğrenmesi gerekenleri birçok kez tekrar ediyor musunuz?
- Aktif araştırma ve keşif için çocuğunuzun cesaretlendiriyor musunuz?
- Evinizi çocuğunuz için tehlikesiz hale getirdiniz mi?
- Çeşitli oyuncak ve objeleri çocuğunuza sunuyor musunuz?
- Onunla sürekli konuşuyor, iletişim kuruyor musunuz?
- Neden - sonuç bağlantısı kurabilmesi için yardımcı oluyor musunuz?
- Çocuğunuz sesler çıkarttığında veya daha üst yaş grubunda sizinle konuştuğunda sevecen sözcüklerle yaklaşıyor musunuz?
- Bağırılmaya, fiziksel cezalar uygulamamaya özen gösteriyor musunuz?
- Çocuğunuzla ilgilendiğinizi ona gösteriyor musunuz?

Çocuğunuz 'normal' mi?

Yaşlarına göre çocuklar belli bir gelişim seyri izliyorlar. Uzmanlara göre, aşağıda verilen parametrelere uyan çocukların zekası, en azından normal gelişimini sürdürüyor demektir:

1 Yaş

- Yardımla yürüyebiliyor mu?
- Birkaç kelime söyleyebiliyor mu?
- Eğilerek oyuncağını yerden alabiliyor mu?
- Eşyaları birbirine vurarak ses çıkartıyor mu?
- Sevgisini gösteriyor mu?
- Bardaktan su içebiliyor mu?
- İki elinde oyuncak varken birini bırakıp üçüncüsünü alabiliyor mu?
- Mamasını kaşıkla yiyebiliyor mu?
- Onunla konuştuğunuzda tepki verebiliyor mu?

2 Yaş

- Yardımsız yürüyebiliyor mu?
- 2 - 3 kelimededen oluşan cümle kurabiliyor mu?
- Komutları ('Kapıyı aç' gibi..) yerine getiriyor mu?
- Topa tekme vurabiliyor mu?
- Eşyaları (basit, az sayıda) tanıyabiliyor mu?
- Altı küple kule yapabiliyor mu?
- İsteklerini anlatabiliyor mu?
- Kakasını tutmaya başladı mı?
- Kaşık kullanabiliyor mu?

3 Yaş

- Küplerden köprü kurabiliyor mu?
- Daireyi bakarak çizebiliyor mu?
- Cinsiyetinin farkında mı?
- Ayakkabısını ayağına geçirip, düğmesini çözüp, ilikleyebiliyor mu?
- Üçe kadar sayabiliyor mu?
- Kısa cümleler kurabiliyor mu?

4 Yaş

- Kareyi kopya edebiliyor mu?
- 4'e kadar sayabiliyor mu?
- 3 parçalı yap - boz yapabiliyor mu?
- Uzun bir cümleyi tekrar edebiliyor mu?
- Kağıdı katlayabiliyor mu?
- 'Acıkınca, uykun gelince ne yaparsın?' gibi sorulara doğru cevap veriyor mu?

5 Yaş

- Üçgen çizebiliyor mu?
- Basit insan resmi (çöp adam) çizebiliyor mu?
- 4 rengi biliyor mu?
- 4 parçalı yap - boz yapabiliyor mu?
- 10 küple kule yapabiliyor mu?
- Ayakkabı bağcıklarını bağlayabiliyor mu?
- Kavramları biliyor mu? (Gece gündüz, sabah akşam gibi)

6 yaş

- Sağ sol kavramını biliyor mu?
- Daha ayrıntılı insan resmi çizebiliyor mu?
- Parçaları tanıyor mu?

Ve son iki testimiz..

Aşağıdaki sorulara, çocuğunuza en uyacak şekilde 'Hayır', 'Evet', 'Az' ve 'Çok fazla' cevaplarından birini verin. Puanlama kutusundan cevaplarınızın karşılığı puanları yazıp toplayın. Ardından bu toplama göre, değerlendirme kutusundan çocuğunuzun 'işitsel' ve 'içsel zekâsıyla' ilgili durumunu öğrenin:

İŞİTSEL ZEKÂ

- Ritmik konuşur, hareket eder
- Çevre seslerine duyarlıdır
- Kolay şarkı öğrenir ve iyi hatırlar
- Müziği iyi tanır
- Sesleri kolay öğrenir ve iyi hatırlar
- Koroda söyler müzik aleti çalar
- Tempo tutmayı sever
- Seslerle kimliği kolay anlar

Değerlendirme

Hayır 0

Az 1

Evet 2

Çok fazla 3

Puanlama

0-8: Yetersiz

9-16: Orta

17 ve üstü: Yüksek

İÇSEL ZEKÂ

- Özgüveni yüksek
- Kendini tanıma çabası içinde
- Kuvvetli, zayıf yönlerini öğrenme çabası içinde
- Bağımsız davranmayı sever
- Yalnız çalışmayı daha çok tercih eder
- Kendine hedef koyar
- Durup düşünüp öyle hareket etmeyi sever

Değerlendirme

Hayır 0

Az 1

Evet 2

Çok fazla 3

Puanlama

0-7 puan arası: Yetersiz

8 - 14 puan arası: Orta

15 puan ve üstü: Yüksek